

ПРАВА ТА СИСТЕМА ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ

Зайка Ігор Володимирович

*заступник начальника відділу правового та кадрового забезпечення,
Департамент забезпечення ресурсних платежів Сумської міської ради,
аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

В останнє десятиріччя XX століття абсолютна більшість країн у світі визнали, що корупція є глобальною проблемою. Результатом такого усвідомлення стало ухвалення низки міжнародних актів. Видатним міжнародним досягненням для протидії та запобігання корупції стало ухвалення Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй Конвенції ООН проти корупції 31 жовтня 2003 року, яка на сьогодні є ключовим міжнародним актом щодо боротьби з корупцією, який підписали 181 країна. Стаття 33 конвенції встановила захист від будь-якого несправедливого поводження осіб, які добросовісно повідомляють компетентним органам про будь-які достовірні факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією [1].

Національне законодавство, а саме профільний Закон України «Про запобігання корупції» визначає *викривача* як фізичну особу, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання, та встановлює систему прав та гарантій викривачів [2].

Сьогодні готовність осіб повідомляти компетентним органам про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень є доволі низькою. Такий стан речей пов'язаний з низьким рівнем обізнаності потенційних викривачів з тим, як і куди повідомляти про можливі факти корупції, а також які вимоги виставляються до змісту таких повідомлень, який порядок їх розгляду та які права та гарантії захисту мають у зв'язку з цим викривачі. Крім того, потенційні

викривачі можуть мати інші власні внутрішні мотиви не повідомляти про можливі факти корупції, наприклад небажання суспільного осуду або страх бути підданому дисциплінарному впливу керівництва за повідомлення про корупцію.

Нажаль, слід констатувати, що закріплення у національному законодавстві низки прав викривачів корупції не слід розцінювати як показник ефективності функціонування такого антикорупційного інституту. Адже дієвість його функціонування прямо залежить від того, наскільки реальними та дієвими є гарантії їх правового захисту. З моменту набуття особою статусу викривача така особа здобуває певний імунітет, але такий імунітет не є абсолютним та має певні межі і негативні заходи впливу або загроза їх застосування пов'язані, передовсім, з наслідком повідомленням викривачем про порушення вимог закону [3, с. 148].

Наявність зв'язку між негативними заходами впливу або загрозою їх застосування та повідомленням викривачем про корупцію можуть свідчити зокрема, але не виключно, такі обставини: певна послідовність подій (спочатку повідомлення особою про факти корупції, потім – застосування до викривача негативних наслідків, а не навпаки); наближеність у часі цих подій (застосування негативних наслідків до викривача відбулося невдовзі після повідомлення ним про факти корупції); наявність різних погроз до викривача після повідомлення ним про факти корупції; відсутність у минулому (до моменту повідомлення) претензій до працівника, в тому числі й з боку осіб, про корупційні діяння яких ним повідомлено.

Права та гарантії захисту викривача, відповідно до частини першої статті 53-3 Закону України «Про запобігання корупції», виникають з моменту повідомлення про корупцію.

Частиною другою статті 53-3 цього закону викривач має такі права: 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом; 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви; 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації; 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати; 5) на безоплатну правничу допомогу у зв'язку із захистом прав викривача; 6) на конфіденційність; 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно); 8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів; 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір; 10) на

винагороду у визначених законом випадках; 11) на отримання психологічної допомоги; 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках; 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації [4]. Такий підхід відповідає Європейським стандартам захисту викривачів [6].

Узагальнений аналіз прав та системи гарантій захисту викривачів корупції дає можливість сформулювати такі висновки:

- викривач може подавати будь-які докази разом із повідомленням про корупцію, всі докази, надані викривачем, мають бути об'єктивно, неупереджено та повною мірою оцінені працівником уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою), який здійснює розгляд повідомлення про корупцію;

- за окремим запитом, надісланим до установи, викривач має право отримати підтвердження прийняття та реєстрації свого повідомлення про корупцію;

- викривач у кримінальному провадженні є не тільки заявником, а й свідком, відтак зобов'язаний давати правдиві покази, за відмову від давання показів, у визначених законом випадках, може нести кримінальну відповідальність;

- має право на конфіденційність шляхом забезпечення нерозголошення третім особам інформації про особу викривача, його близьких осіб або повідомлених викривачем фактів, які можуть ідентифікувати викривача чи його близьких осіб;

- повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе зберігаючи свою анонімність;

- у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;

- викривач має право на відшкодування витрат у зв'язку із захистом своїх прав, а також на винагороду за рахунок Державного бюджету України у визначених законом випадках;

- викривач має право на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;

- права викривачів щодо захисту їх трудових прав мають окреме правове регулювання, закріплене у статті 53-4 Закону України «Про запобігання корупції».

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : від 31.10.2003 : станом на 16 жовт. 2006 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення 08.02.2024).

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 23.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n512> (дата звернення: 07.02.2024).

3. Lucinda A. Low. The United Nation Convention Against Corruption: the Globalization of Anticorruption Standards. URL : <https://www.steptoe.com/a/web/1600/2599.pdf> (date of access: 08.02.2024).

4. Фодчук А. Б. Адміністративно-правові засади захисту осіб, які надають допомогу в протидії корупції : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Київ, 2020. 276 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17886>.

5. Щодо правового статусу викривача : Роз'яснення від 23.06.2020 р. № 5. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/shhodo-pravovogo-statusu-vykrivacha/> (дата звернення: 07.02.2024).

6. Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства союзу : директива (ЄС) 2019/1937 Європейського парламенту і ради ЄС від 23.10.2019 р. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dyrektyva-YES-20191937.pdf> (дата звернення: 08.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-18>

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВЕ БАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кіблик Дар'я Володимирівна

доктор філософії,

Донецький державний університет внутрішніх справ,

м. Кропивницький, Україна

Досить часто в інформаційному просторі зустрічається значна кількість повідомлень про скоєння корупційних дій з боку державних службовців, військовослужбовців та інших посадовців, що в кінцевому результаті завершується врученням підозри, або взагалі затриманням.

Звісно дії таких представників влади певним чином підривають перш за все довіру суспільства, партнерів які сприяють боротьбі з російською агресією, а також порушують основоположні принципи демократії та верховенства права. В кінцевому результаті все це відображає постійне